

آسیب شناسی رژیم همکاری اتحادیه اروپا- گرجستان در قالب "موافقت نامه همکاری"

رکسانا نیکنامی^۱

مسعود اعتصامی^۲

جنوب قفقاز همواره جزئی از پرچالش‌ترین مناطق جهان بوده است و حفظ امنیت آن برای اروپا بسیار مهم قلمداد می‌شود. طرح مشارکت شرقی که قسمتی از سیاست همسایگی اتحادیه اروپا محسوب می‌گردد، اندک زمانی پس از جنگ گرجستان و روسیه در سال ۲۰۰۸ در آن کشور آغاز شد و در حقیقت به مثابه پاسخ اروپا به کنش نظامی روسیه تعبیر شد. در قالب سیاست همسایگی اروپا، گرجستان و اتحادیه اروپا موافقت‌نامه همکاری را امضا کردند که پیشرفته‌ترین سازوکار همکاری اروپایی محسوب می‌شود. موافقت‌نامه همکاری میان گرجستان و اتحادیه اروپا، معیاری برای همکاری‌های اروپا و گرجستان است. به صورت عملی، امضای موافقت‌نامه همکاری آثار مشخصی داشته است. مهم‌ترین دستاوردهای آن اصلاح ساختار قضایی، اصلاح نهادهای دولتی، حقوق بشر، همکاری‌های اقتصادی، حفاظت از محیط زیست و بخش فرهنگ بوده است.

در همین راستا، مولفین سوالات مقاله را چنین مطرح می‌کنند که آیا گرجستان برای آغاز همکاری‌های گسترده با اتحادیه اروپا آمادگی لازم را دارد؟ ایجاد رژیم همکاری در قالب طرح مشارکت شرقی چه تاثیری بر اقتصاد سیاسی این کشور بر جای می‌گذارد؟ این سیاست در کدام جنبه‌ها بیشتر موفقیت‌آمیز است؟ و آیا امکان پیشرفت‌های بیشتر وجود دارد؟ در پاسخ به این سوالات این فرضیه مطرح می‌شود که ایجاد رژیم همکاری میان اتحادیه اروپا و گرجستان دارای دو بعد سیاسی و اقتصادی در سطوح ملی و منطقه‌ای است. روش مورد استفاده در این مقاله، روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و فضای مجازی می‌باشد.

واژگان کلیدی: مشارکت شرقی، اتحادیه اروپا، گرجستان، موافقت‌نامه همکاری و موافقت‌نامه تجارت آزاد.

^۱. نویسنده مسئول، استادیار دانشگاه گیلان، ایران، تهران

Email: Niknami@guilan.ac.ir

^۲. دانش آموخته دکتری رشته علوم سیاسی، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ایران، تهران.

Email: Massoud.etesami@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۵/۶/۱۵ و تاریخ پذیرش: ۹۵/۵/۱۴

مقدمه

آغاز روابط رسمی میان گرجستان و اتحادیه اروپا به سال ۱۹۹۲ بازمی‌گردد که گرجستان از روسیه مستقل شد؛ بعد از انقلاب گل سرخ در سال ۲۰۰۳، روابط رو به شکوفایی رفت و از همان روز اول انقلاب، ساکاشویلی^۱ به طور روشن اعلام کرد که گرجستان از سیاست همگرایی با اروپا تبعیت خواهد کرد و برای دستیابی به این هدف، گرجستان در سطوح پارلمانی و قوه مجریه دست به اصلاحات گسترده‌ای زد.

با حمله روسیه به گرجستان در آگوست ۲۰۰۸ روشن شد که امنیت اتحادیه اروپا فراتر از مرزهای قاره سبز است و باید روابط با همسایگان را توسعه داد. در همین راستا، سیاست همسایگی اروپا^۲ با سه همسایه نزدیک (بلاروس، اوکراین، مولداوی) و سه کشور قفقاز جنوبی (ارمنستان، آذربایجان و گرجستان) آغاز شد. اگرچه با آغاز مواجهه نظامی روسیه و گرجستان، مشخص شد که اهداف ناتو در این کشور تا چه حد غیرواقعی بوده است. پس از آن گرجستان به اتحادیه اروپا به عنوان تنها پشتوانه امنیتی خود می‌نگریست و در مقابل به دلیل ماموریت "سازمان امنیت و همکاری اروپا"^۳ و "ماموریت نظارتی سازمان ملل در گرجستان"^۴، نقش اتحادیه اروپا نیز رو به فزونی رفت. به عبارتی، گروه نظارتی غیرنظامی اتحادیه اروپا تنها نهاد بین‌المللی بود که برای برنامه توسعه گرجستان تلاش می‌کرد و گرجستان امیدوار بود که نقش اتحادیه اروپا در حوزه‌های امنیتی ادامه یابد؛ در حالی که تاکید بیشتر اروپا بر همکاری‌های اقتصادی، تجاری و آزادسازی روادید بود.

مهم‌ترین گام در تعمیق روابط اتحادیه با گرجستان در چارچوب سیاست "همسایگی اروپا و برنامه مشارکت شرقی"^۵، امضای "موافقت‌نامه همکاری"^۶ بود. طبق ماده ۲۱۷ از معاهده اتحادیه اروپا این اتحادیه مجاز به انعقاد موافقت‌نامه با یک یا بیش از سه کشور یا سازمان بین‌المللی به منظور پیشبرد همکاری‌ها است (Lenaerts, 2011, 977).

^۱ Mikheil Saakashvili

^۲ European Neighborhood Policy

^۳ OSCE: Organization for Security and Co-operation in Europe

^۴ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia

^۵ Eastern Partnership

^۶ AA: Association Agreement

در همین راستا مهم‌ترین سوالی که مطرح می‌شود این است که آیا گرجستان برای آغاز همکاری‌های گسترده با اتحادیه اروپا آمادگی لازم را دارد؟ ایجاد رژیم همکاری در قالب طرح مشارکت شرقی چه تاثیری بر اقتصاد سیاسی این کشور بر جای می‌گذارد؟ این سیاست در کدام جنبه‌ها بیشتر موفقیت آمیز است؟ و آیا امکان پیشرفت‌های بیشتر وجود دارد؟ در پاسخ به این سوالات این فرضیه مطرح می‌شود که ایجاد رژیم همکاری میان اتحادیه اروپا و گرجستان دارای دو بعد سیاسی و اقتصادی در سطوح ملی و منطقه‌ای است. روش مورد استفاده در این مقاله، روش توصیفی- تحلیلی با استفاده از ابزار کتابخانه‌ای می‌باشد.

چارچوب نظری

گرجستان نمونه‌ای بود که در آن اتحادیه اروپا توانست همکاری‌های امنیتی را به همکاری‌های اقتصادی و تجاری تبدیل کند. لذا به نظر می‌رسد، بهترین تحلیل برای این رابطه استفاده از نظریه لیبرالیسم اقتصادی^۱ و به طور مشخص رژیم‌های بین‌المللی^۲ باشد. رژیم‌ها مجموعه قواعد، هنجارها، رویه‌های تصمیم‌گیری و اصولی هستند؛ که بازیگران بین‌الملل همواره انتظارات خود را در یک حوزه مشخص بین‌المللی حول محور و مطابق با آنها تنظیم می‌کنند. در این جا همکاری‌های اقتصادی- سیاسی فی‌مابین عامل شکل‌گیری این رژیم شده است. دونالد پوچالا^۳ و ریموندهاپکینز^۴ معتقد هستند که در هر موضوع روابط بین‌الملل، یک رژیم وجود دارد. هرگاه نظم و قاعده‌ای در رفتاری مشاهده شود باید یک سری اصول، هنجارها یا دستورات وجود داشته باشد که آن را توضیح دهد و تفسیر کند. به نظر این دو، فایده رژیم‌ها در بالا بردن توان مفسر در تفسیر تحولات بین‌المللی است و ابزاری را فراهم می‌آورد که به مقتضای آن، مفسرین قادر می‌شوند تا رفتار مشترکین در هر رژیم را محدود و منظم کنند و یا مشروعیت و محکومیت هر فعالیت را تعیین نمایند و تأثیر بر امکان و یا عدم امکان، زمان و چگونگی حل منازعات را شناسایی کنند (Haggard, 1987:493). نظریه‌پردازان رژیم‌ها به وجود نوعی الگوی رفتاری اشاره می‌کنند که به صورت متغیر میانی

¹.Economic Liberalism

².International Regimes

³. Donald Puchala

⁴. Raymond Hopkins

بین متغیرهای مستقل بنیادین رفتاری (قدرت و منافع ملی) و رفتار خارجی قرار می‌گیرد. در این رهگذر، متغیرهای مستقل تحت تأثیر رژیم‌های حاکم به انحراف مختلفی بر رفتار و نتایج رفتاری تأثیر می‌گذارند (Hasenclever, Mayer, Rittberger, 1997:18).

رژیم‌ها ویژگی مهم اقتصاد سیاسی بین الملل هستند؛ چرا که عدم قطعیت را کاهش می‌دهند و هزینه‌های مبادله را به حداقل می‌رسانند. رژیم‌ها توسط دولت‌ها ایجاد می‌شوند، اما در ادامه از آنها مستقل شده و دولت‌ها رفتار خود را با آن رژیم تطبیق می‌دهند. نظیر اتفاقی که برای سیاست همسایگی اروپا افتاد و به سنگ محکی در روابط میان اتحادیه و همسایگان تبدیل شد. برای تأثیرگذاری رژیم‌ها باید پایه سیاسی قوی وجود داشته باشد (Haggard, 1987:496). بر همین اساس هدف سیاسی تأمین امنیت اتحادیه اروپا به عاملی برای ادامه حیات رژیم همکاری اتحادیه اروپا- گرجستان در عرصه اقتصاد سیاسی تبدیل شده است. بر اساس آنچه گفته شده به بررسی آسیب شناسی روابط میان گرجستان و اتحادیه اروپا پرداخته خواهد شد.

زمینه‌های ایجاد رژیم همکاری گرجستان- اتحادیه اروپا

گرجستان کشوری کوچک در منطقه قفقاز است که در مرز آسیا و اروپا قرار گرفته است. گرجی‌ها همیشه این سوال را از خود می‌پرسند که آیا به اروپا تعلق دارند؟ واقعیت این است که گرجی‌های بسیاری به اروپا مهاجرت کرده‌اند. تحقیقات ژنتیک نشان می‌دهد که ریشه نژادی مردم شبه جزیره ایبریا^۱ از منطقه آبخازیا و گرجستان بوده است (Ramiro, 2012:89). بر خلاف ارمنستان و جمهوری آذربایجان که همیشه در صدد حفظ موازنه در روابط خود با اتحادیه اروپا و روسیه هستند؛ گرایش گرجستان به اتحادیه اروپا بسیار مشهود است (Mestririshvili, 2014:54). برای مثال در کنار پرچم گرجستان در همه ساختمان‌های اداری این کشور، پرچم اتحادیه اروپا نیز برافراشته شده است. زبان انگلیسی هم زبان رسمی آموزشی این کشور است (Ramiro, 2012: 91). در مقابل نیز اتحادیه همیشه نگران منطقه جنوب قفقاز بوده است.

^۱ . Iberian Peninsula

نظرسنجی‌های عمومی سال ۲۰۱۶ نشان می‌دهد که ۶۸ درصد گرجی‌ها طرفدار همگرایی با اروپا هستند؛ در حالی که ۳۱ درصد از آنها متمایل به عضویت در اتحادیه اوراسیایی می‌باشند (EC(a), 2015: 29). با وجودی که تنها ۱۳ درصد از گرجی‌ها معتقد هستند که کشور آنها آمادگی عضویت در اتحادیه اروپا را دارد؛ اما ۸۳ درصد علاقه‌مند به همکاری‌های نزدیک با اتحادیه اروپا هستند. طبق نظرسنجی‌های سال ۲۰۱۴، مهم‌ترین اولویت مردم گرجستان عبارت است از؛ شغل (۶۳ درصد)، فقرزدایی (۳۲ درصد) و همکاری‌های منطقه‌ای (۳۰ درصد). در مورد اخیر در حالی که ۱۲ درصد از مردم مایل به همکاری کشور با روسیه هستند؛ باقی، موافق همکاری با اتحادیه اروپا هستند. مردم به همکاری‌های عمیق با اروپا به مثابه کلید حل مشکلات خود می‌نگرند (Hug, 2015:48).

در عرصه کلان جامعه مدنی گرجستان نیز تشکلهایی نظیر "آلترناتیو سبز"^۱، "وکلائی جوان سبز"^۲ و "شفافیت بین‌المللی گرجستان"^۳ از همگرایی با اروپا حمایت می‌کنند (Gromadzki 2015:25). از سال ۲۰۱۲ رابطه میان دولت و جامعه مدنی گرجستان به ویژه در سطح ملی بهبود یافته است.

غیر از مردم، نظر نخبگان سیاسی نیز در این زمینه بسیار مهم است. احزاب سیاسی اصلی گرجستان همگی معتقد هستند که غیر از اروپا انتخاب دیگری برای گرجستان وجود ندارد. ائتلاف "رویای گرجی"^۴ که در جریان انتخاب ۲۰۱۲ به قدرت رسید، معتقد است که یکی از اولویت‌های سیاست خارجی کشور، امضای موافقت‌نامه تجاری با اتحادیه اروپا بوده است و در این زمینه امکان همکاری با اتحادیه در حوزه‌های دموکراسی و حقوق بشر؛ همکاری‌های اقتصادی و نزدیک کردن قوانین گرجستان به اتحادیه اروپا؛ حفاظت از محیط زیست و امنیت انرژی و تماس‌های مردم با مردم، متصور است (EC(a), 2015: 34).

در پارلمان این کشور نیز میان سه بازیگر اصلی، یعنی ائتلاف رویای گرجی، جنبش ملت واحد^۵ و دموکرات‌های آزاد^۶ در توسعه روابط با اتحادیه اروپا اتفاق نظر وجود دارد (EC(a), 2015:45). به طور خلاصه می‌توان گفت که اجماع گسترده‌ای میان مردم و

¹. Green Alternative

². The Georgian Young Lawyers' Association

³. Transparency International Georgia

⁴. The Georgian Dream Coalition

⁵. United National Movement

⁶. Free Democrats

نخبگان گرجی در سطح ملی بر سر همگرایی با اتحادیه وجود به چشم می‌خورد. حلقه مخالفان اجرایی شدن طرح مشارکت شرقی را در کمال تعجب می‌توان در میان جامعه هدف آن یعنی گروه‌های گوناگون اقتصادی جستجو کرد. بازیگران اقتصادی معتقد هستند، اجرایی شدن موافقت‌نامه تجارت آزاد بار مضاعفی را بر شانه آنها خواهد گذارد و سبب افزایش تورم خواهد شد. بازیگران اقتصادی کوچک و متوسط گرجی به دلیل صادرات محدود از بازار اروپا سودی نخواهند برد (Ecorys, 2012:15). همچنین آنها معتقد هستند که برخی قوانین به صورت شتاب‌زده و در نظرنگرفتن زیربنای لازم یا هماهنگی با بخش خصوصی تصویب شده است؛ که بعدها اثرات نامطلوبی بر اقتصاد سیاسی کشور برجای خواهد گذارد. به طور کلی می‌توان گفت که همگرایی با اروپا جزئی از اولویت‌های سیاست خارجی گرجستان است که نشان‌گر اجماع گسترده میان مردم و نخبگان برای حل مشکلات دموکراتیک این کشور است. حتی با آن که احزاب حاضر در رویای گرجستانی بسیار محافظه کار هستند ولی با این حال گرجستان به مسیر حرکت به سوی اروپا همچنان پایبندند.

یکی از مهم‌ترین مشکلات گرجستان در عرصه منطقه‌ای، روسیه است. ۳ کشور گرجستان، مولداوی و اوکراین موافقت‌نامه همکاری و موافقت‌نامه تجارت آزاد را امضا کرده‌اند؛ اما هنوز هم گروه‌های سیاسی و تجاری باقی مانده از نظم قدیم برسر قدرت هستند و اصلاحات به معنای واقعی رخ نداده است (Gromadzki 2015:11). پس از حمایت روسیه از استقلال آبخازی و اوستیای جنوبی، دولت گرجستان روابط سیاسی و دیپلماتیک خود را در سال ۲۰۰۸ با روسیه قطع کرد. پیگیری سیاست دشمنی با روسیه برای گرجستان بسیار پرهزینه خواهد بود؛ چرا که این موضوع از نظر تجاری به ضرر گرجستان تمام می‌شود. به لحاظ اقتصادی این ضرر در نیمه شرقی گرجستان که به تولید شراب اشتغال دارند؛ ملموس‌تر خواهد بود (MacFarland, 2015:3). در دنیای امروز، حل اختلافات سیاسی تا حد زیادی وابسته به همکاری‌های اقتصادی است. بعد از سپری شدن دوران طولانی قطع روابط اقتصادی میان دو کشور، اکنون فرصت‌های جدیدی برای بازسازی روابط اقتصادی میان گرجستان و روسیه ایجاد شده است. انرژی، نیروی برق، معدن، مخابرات در نهایت تولیدات سنتی روسیه نظیر شراب، چای و تنباکو حوزه‌هایی هستند که روس‌ها تمایل به همکاری در آن دارند (Zavyalova, 2014). از دسامبر ۲۰۱۲ روسیه به تحریم گرجستان پایان داد. طی این تحریم‌ها صادرات گرجستان به اتحادیه اروپا افزایش یافت. بعد از پایان تحریم‌ها، برخی

شرکت‌های گرجی ترجیح دادند به بازار روسیه بازگردند. بازار شراب از این جمله بود. واقعیت این است که با وجود ثبات بیشتر در بازار اروپا، دسترسی به بازار روسیه برای گرجی‌ها سهل‌تر است.

در بعد امنیتی یکی از مسائلی که باعث تیره‌گی روابط مسکو و تفلیس شده است؛ تشکیل نیروی پلیس "گوآم"^۱، متشکل از کشورهای گرجستان، اوکراین، آذربایجان و مولداوی و توافق این کشورها برای جایگزینی این نیرو با نیروهای پاسدار صلح روسیه است. از دید مسکو، گوآم یک اتحاد ضدروسی است که مورد حمایت آمریکا واقع شده و در جهت تضعیف جایگاه روسیه در منطقه فعالیت می‌کند. به‌رغم این که اتحادیه اروپا نقش مهمی در بازگشت امنیت به گرجستان ایفا کرد، اما حضور فعلی آن در گرجستان محدود است. روسیه بارها تلاش کرده است که به گرجستان و حیاط خلوت سابق خود بازگردد و ثابت کند که تنها بازیگر کلیدی در این منطقه است (Putkaradze, 2015:50). بنابراین یکی از سیاست‌های روسیه در این منطقه این است که تا حد ممکن حضور بازیگران بین‌المللی را در گرجستان - آبخازیا و اوستیا - محدود کند. به دلایل زیر گرجستان برای روسیه بسیار مهم است و همین توان بازیگری اتحادیه اروپا را در این کشور محدود می‌کند:

- تاریخی؛ گرجستان، مرکز قفقاز و دروازه ورود به اروپا محسوب می‌شود؛
- گرجستان در حاشیه دریای سیاه قرار گرفته که برای روس‌ها اهمیت ژئواستراتژیک دارد؛

- پیوندهای فرهنگی؛

- پیوندهای مذهبی؛

- تضمین امنیت ملی (Reconsiderung Russia, 2014).

از طرفی، اگرچه بعد از سقوط اتحاد جماهیر شوروی، آرزوی عضویت در اتحادیه اروپا، گرجستان را فریفت، اما هدف اتحادیه اروپا صدور دموکراسی به جنوب قفقاز است و به آرزوی گرجی‌ها مبنی بر ورود به اتحادیه توجهی نمی‌شود. در سال ۲۰۱۲، ائتلاف رویای گرجی قدرت را در دست گرفت و خود را نه تنها متعهد به اروپا نشان داد، بلکه وعده بهبود روابط با روسیه را نیز داد. این موضوع افق جدیدی را پیش روی روسیه گشود. با این موضع‌گیری‌ها، روسیه نسبت به گرجستان، محافظه‌کارتر شده و در برابر آغاز به تغذیه مالی

¹. Guam Police Department

رسانه‌ها و سازمان‌های غیر دولتی طرفدار خود در گرجستان کرد (Prades, 2016). به تدریج این رویکرد در گرجستان پای گرفت که گرجستان متحد طبیعی و سنتی روسیه است. سیاست‌هایی نظیر حذف روایت از سوی اتحادیه اروپا در حکم آبی است که رفع عطش می‌کند، اما سیراب خیر. در سایه امضای موافقت نامه همکاری بعد از بحران اوکراین به نظر می‌رسد که رویکرد روسیه به سوی اتحادیه اروپا خصمانه‌تر شده است.

بحران اوکراین که از سال ۲۰۱۴ آغاز شد، بر سیاست همسایگی شرقی تاثیر گذارد. در سال ۲۰۱۵، کمیسیون اروپا و نماینده عالی اتحادیه اروپا در امور خارجی و سیاست امنیتی، فدریکا موگرینی^۱، یک سند همکاری مشترک برای سیاست همسایگی جدید اروپا امضا کرد. مبارزه با فساد همواره از مهم‌ترین شروط اتحادیه اروپا برای گسترش روابط با گرجستان بوده است، اما فساد سیاسی هنوز هم در گرجستان در سطح بالایی جریان دارد و روند اصلاحات بسیار کند است. رقابت میان طرفداران دموکراسی و گذار و طرفداران نظام قدیم روز به روز افزایش می‌یابد. با این وجود برخی کشورهای عضو اتحادیه اروپا مانند لهستان و دولت‌های بالتیک خواهان افزایش رابطه با این کشور هستند. سایر کشورها نظیر آلمان نیز در این مورد مردد هستند و برخی نظیر فرانسه در این مورد نظر خاصی ندارند (MacFarland, 2015:36).

مشکلات داخلی اروپا را نیز نباید نادیده گرفت. اتحادیه اروپا با مشکلات زیادی نظیر بحران حوزه یورو و بحران مهاجرت روبه‌رو است. بنابراین به‌رغم تهاجم روسیه به اوکراین می‌توان گفت که اروپای شرقی یک تهدید ثانویه برای اروپا محسوب می‌شود. با آغاز بحران مهاجران در مدیترانه، اروپا باید علاوه بر شرق، بر جنوب اروپا نیز متمرکز شود. خستگی از گسترش اتحادیه سبب شده است بسیاری از دولت‌های عضو مخالف افزایش روابط با کشورهای شرقی باشند و این توان اروپا، برای کمک به کشورهای شرق اروپا را محدود می‌کند، اگر بحران مالی حوزه یورو و خروج انگلیس از اتحادیه اروپا و اختلافات درون اروپایی را نیز به این مسایل اضافه کنیم متوجه تغییر اوضاع خواهیم شد. باید توجه داشته باشیم که تصورات اتحادیه اروپا در مورد منطقه گرجستان نیز خیلی منطبق با واقعیت نیست و این خود می‌تواند نوع روابط میان طرفین را تحت الشعاع قرار دهد.

^۱ Federica Mogherini

مبنای حقوقی رژیم همکاری میان گرجستان و اتحادیه اروپا

روابط گرجستان و اتحادیه اروپا از زمان آغاز تا اجرایی شدن موافقت نامه همکاری در سال ۲۰۱۶ سیر حقوقی پیچیده‌ای را پشت سر گذاشته است و در این سیر فهم ادراکی روابط طرفین بر مبنای الگوی رفتاری حاصل از قراردادهای حقوقی مشخص شده است. این سیر را می‌توان بدین صورت بیان کرد:

۱. توافق نامه تجارت منسوجات^۱: این موافقت نامه میان جامعه اروپا و جمهوری گرجستان در مورد محصولات نساجی در اول ژانویه ۱۹۹۳ تا دسامبر ۱۹۹۹ منعقد شد. طبق این توافق نامه، صادرات منسوجات و لباس از گرجستان به اتحادیه اروپا در مقایسه به سال‌های قبل افزایش یافت (Putkaradze, 2015:98). بعد از الحاق گرجستان به سازمان تجارت جهانی، کلیه محدودیت‌های صادرات منسوجات و لباس به تدریج برداشته شد. جالب اینجاست که گرجستان صادراتی در این زمینه ندارد و در نتیجه این توافق نامه هیچ سودی برای گرجستان نداشت.

۲. توافق نامه مشارکت و همکاری^۲: در ۲۲ آوریل ۱۹۹۶ در لوکزامبورگ منعقد شد و از اول ژانویه ۱۹۹۹ اجرایی شد. این توافق نامه ۱۰ ساله بود و بعد از موعد به طور خودکار تمدید می‌شد؛ مگر این که طرفین مخالف این امر باشند. این توافق نامه از یک سو شامل روابط میان گرجستان و اتحادیه اروپا و از سوی دیگر، روابط گرجستان و دولت‌های عضو اتحادیه اروپا است و هدف آن ارتقای تجارت، سرمایه‌گذاری و روابط اقتصادی میان اعضا و کمک به گرجستان برای انطباق خود با استانداردهای اروپایی بود (Chkhikvadze, 2018). مهم‌ترین هدف این توافق نامه، بند ۱ آن بود که در مورد اهداف اذعان می‌دارد:

۱. برای تامین چارچوب مناسب برای گفت و گوهای سیاسی میان گرجستان و اتحادیه اروپا، اجازه توسعه روابط سیاسی وجود دارد؛
۲. برای حمایت از تلاش‌های گرجستان جهت تحکیم دموکراسی و توسعه اقتصادی و گذار به بازار آزاد؛
۳. برای ارتقای تجارت و سرمایه‌گذاری و هماهنگی در روابط اقتصادی میان طرفین و در نتیجه دسترسی به توسعه پایدار؛

¹. Agreement on Trade in Textile Products

². Agreement on Partnership and Cooperation

۴. برای تامین بنیان قانونی، اقتصادی، اجتماعی، مالی، مدنی، علمی، فناوری و همکاری در این حوزه‌ها (PCAs, 1999).

این موافقت‌نامه ریشه در آمال و آرزوهای طرفین داشت و مبتنی بر سه اصل مهم بود: احترام به دموکراسی، حقوق بشر و اصول بازار. همان سه اصلی که همواره در روابط میان اتحادیه اروپا و هر کشور ثالثی مورد توجه بوده است. چه در حوزه الحاق به اتحادیه و چه در حوزه گسترش روابط با آن و گرجستان نیز از این دایره خارج نیست. با اجرایی شدن موافقت‌نامه تجاری این موافقت‌نامه خود به خود از اعتبار می‌افتد (Ilic & Markozia, 2015:14).

گسترش اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۴ حوزه عمل این اتحادیه را افزایش داد. در مارس ۲۰۰۳، اتحادیه اروپا، سند همسایگی گسترده‌تر اروپایی را تنظیم نمود و چارچوب جدیدی برای همکاری با همسایگان شرقی و جنوبی ایجاد شد. این برنامه با هدف همکاری اتحادیه اروپا و کشورهای جنوب قفقاز و شرق اروپا منعقد شد. این نقشه راه ارتباط با گرجستان در ۱۴ نوامبر ۲۰۰۶ امضا شد که یک دوره ۵ ساله را دربرمی‌گرفت. در می ۲۰۰۹، اجلاس سیاست همسایگی شرقی با حضور ۶+۲۷ کشور در پراگ برگزار شد. مشارکت شرقی، همکاری‌های دو و چندجانبه را تشویق کرد و این فرصت را در اختیار گرجستان قرار داد که روابط نزدیک تری با اتحادیه اروپا برقرار کند (Putkaradze, 2015:100). طبق اعلام کمیسیون اروپا، اهداف کلیدی این سیاست، حمایت از اجرایی‌شدن سیاست همسایگی اروپا است. مهم‌ترین اهداف اجرای این طرح عبارت است از؛ نزدیک کردن کشورهای عضو به اتحادیه اروپا، تشویق ثبات و توسعه اقتصادی در کشورهای عضو و هم‌گرایی تدریجی ۶ کشور عضو در اتحادیه اروپا. مشخص است که نمی‌توان سیاست مشارکت شرقی اروپا را یک معجزه قلمداد کرد؛ که کل مشکلات کشورهای شرق اروپا را حل خواهد کرد؛ اما در بلندمدت انتظار گشایش در وضعیت اقتصادی این کشورها می‌رود. این سیاست دربردارنده سه شاخص است که اگر به خوبی اجرا شوند، رابطه میان اتحادیه اروپا و ۶ کشور عضو را بهبود خواهند بخشید: موافقت‌نامه همکاری؛ آزاد سازی کامل روادید؛ عضویت در جامعه انرژی که در سال ۲۰۰۶ با کشورهای غرب بالکان منعقد شد تا آنها را وارد بازار گاز و برق اتحادیه اروپا کند (Gromadzki 2015: 13).

موافقت‌نامه همکاری که در ۲۷ ژوئن ۲۰۱۴ میان اتحادیه اروپا و گرجستان امضا شد. با وجود طبیعت فنی که این موافقت‌نامه دارد؛ اثرات ژئوپلیتیک، هویتی و استراتژیک آن بسیار

گسترده است. یکی از مهم‌ترین بخش‌های این موافقت نامه "موافقت نامه تجارت آزاد عمیق و همه جانبه"^۱ است و شامل سازوکار همکاری‌های تجاری و اقتصادی در اتحادیه اروپا می‌شود و درهای بازار واحد اروپایی را به روی گرجستان باز می‌کند. برخلاف موافقت نامه‌های تجاری که هدف از آنها کاهش و حذف موانع تجاری است این موافقت نامه اهداف دیگری را نیز دنبال می‌کند. اجرایی‌شدن این موافقت نامه گرجستان را به کشوری جذاب برای سرمایه‌گذاران اروپایی تبدیل کرده و سبب توسعه اجتماعی- اقتصادی گرجستان می‌شود. البته، اگر هماهنگی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و حقوقی در داخل گرجستان رخ ندهد، همگرایی با استانداردهای اروپایی، امکان‌پذیر نخواهد بود. ضمن این که برای ایجاد توسعه در این کشور، دسترسی صرف به بازار مشترک اروپا نیز کفایت نخواهد کرد (Garibashvili, 2014:6).

موافقت نامه همکاری به معنای ضمنی انطباق قوانین گرجستان با اتحادیه اروپا است. بنابراین کلیه قوانین گرجستان باید به تدریج با ۳۰۰ قانون اتحادیه اروپا منطبق شود، اما مساله این است که جامعه گرجستان تا چه حد تاب تحمل این اصلاحات شگرف را دارد؟ برای اجرای درست این اصلاحات دولت باید تلاش زیادی در ارتقای سطح آگاهی مردم صورت دهد تا بتوانند فشارهای کوتاه مدت ناشی از اجرایی شدن آن را برتابند.

در همین راستا، موافقت نامه همکاری در زمینه اقتصادی و مالیاتی بسیار مهم است. طبق این موافقت نامه گرجستان باید به تدریج به سمت تطابق با نظام اقتصادی و مالیاتی اتحادیه اروپا حرکت کند. طبق ماده ۲۸۰ از این موافقت نامه، طرفین باید اصول حکمرانی خوب را در حوزه مالیاتی (مثل شفافیت، مبادله اطلاعات و رقابت مالیاتی عادلانه) اجرایی کنند (AA, 2014:109). طبق اصل ۲۸۲ نیز، طرفین باید اهداف خود در همکاری‌های مالیاتی را تقویت کنند؛ که شامل تقویت سیستم جمع‌آوری مالیات و کنترل قابلیت‌های آن است (AA(a), 2014:110). موافقت نامه همکاری میان گرجستان و اتحادیه اروپا یک معاهده جامع است که روابط اتحادیه اروپا و گرجستان را پوشش می‌دهد. مواد تجاری این معاهده در موافقت نامه تجارت آزاد جامع و عمیق آمده است. این معاهده به لحاظ حقوقی در زمره قراردادهای مرکب اتحادیه اروپا قرار می‌گیرد؛ چرا که از یک سو روابط اتحادیه اروپا و گرجستان و از سوی دیگر روابط دولت‌های عضو اتحادیه اروپا را با این کشور را قاعده‌مند می‌کند.

¹. DCFTA: Deep & Comprehensive Free Trade Agreement

اجرای موفقیت آمیز موافقت نامه همکاری، روابط گرجستان و اتحادیه اروپا را تغییر خواهد داد. روند اجرایی شدن موافقت نامه همکاری تحت نظر "دفتر همگرایی اروپایی و یورو-آتلانتیک وزارت کشور" گرجستان قرار دارد. این دفتر مسئول کل همکاری‌ها و نظارت بر روابط با اتحادیه اروپا است. اجرای موافقت نامه تجارت آزاد نیز بر عهده وزارت توسعه اقتصادی است و آنها برنامه ۴ ساله‌ای را (۲۰۱۴-۲۰۱۷) برای این مهم تدوین کرده‌اند.

اثرات اقتصادی - سیاسی اجرای موافقت نامه همکاری

این موافقت نامه از اول جولای ۲۰۱۶ اجرایی شد. اهداف سیاسی و اقتصادی این موافقت نامه برای آینده گرجستان بسیار مهم است. هدف سیاسی آن تعمیق درک گرجستان از اتحادیه اروپا و روابط آن با قاره سبز است. این به معنای اتخاذ اصلاحات در جهت ارزش‌های اروپایی مثل دموکراسی، حاکمیت قانون و احترام به حقوق بشر در این کشور است. بر خلاف تصور همگانی، عضویت گرجستان در اتحادیه اروپا در این موافقت نامه نیامده و امکان آن در آینده نیز منتفی است. برخی از مهم‌ترین دستاوردهای امضای این موافقت‌نامه عبارت است از؛ دسترسی گرجستان به بازار مشترک اروپا؛ در حال حاضر در قالب این موافقت نامه قریب به ۲۰۰ طرح در گرجستان در حال انجام است؛ اتحادیه اروپا به شریک اول تجاری گرجستان تبدیل شده است؛ در قالب برنامه "اراسموس"^۱ ۴۹۱ دانشجوی گرجی در اروپا به تحصیل مشغول شده‌اند؛ ۱۹ دانشگاه و مرکز تحقیقاتی و ۱۳۲ محقق از بورس "ماری کوری"^۲ استفاده کرده‌اند؛ اتحادیه اروپا به اجرای دستورالعمل دولت در حوزه "حرفه و فن"^۳ در بازه زمانی ۲۰۱۴-۲۰۲۰ کمک خواهد کرد (Kimber & Halliste, 2015: 18).

موافقت نامه همکاری گرجستان و اتحادیه اروپا دربردارنده ۸ فصل، ۴۳۲ ماده، ۳۹ ضمیمه و ۴ پروتکل است. اهداف بلندمدت اجرای موافقت نامه همکاری عبارت است از؛ تولید محصولات رقابتی‌تر با انطباق استانداردهای تولیدی کالاهای گرجی با

^۱. Erasmus Mundus

^۲. Marie Curie

^۳. Vocational Education & Training

پروتکل‌های بین‌المللی بهداشتی و صنعتی؛ اشتغال زایی و متنوع سازی بازار؛ ایجاد محیط قانون گذاری به روز تر و موثرتر؛ رقابت عادلانه تر و تسهیل حمایت از حقوق مصرف کننده، کاهش فساد، تامین حقوق کارگر، حقوق بشر و برابری جنسیتی؛ افزایش کارایی بخش دولتی با اصلاحات ساختاری- نهادی؛ بهبود فضای کسب و کار؛ به دلیل کاهش رقابت‌های غیرعادلانه در بازار؛ تضمین حقوق مالکیت معنوی؛ انطباق هزینه‌ها و درآمدهای دولت (Spear, Kokanova & Others, 2016:26).

اثرات اجرای موافقت‌نامه همکاری در بعد اقتصادی

یکی از مهم‌ترین اثرات مثبت اجرای موافقت نامه همکاری میان اتحادیه اروپا و گرجستان، کاهش موانع غیر تعرفه‌ای است. این تغییرات نه تنها منجر به افزایش تجارت خارجی فی‌مابین خواهد شد، بلکه با افزایش کیفیت کالاها به نفع مصرف‌کننده گرجی نیز تمام می‌شود (Putkaradze, 2015:101). امروزه گرجستان تعرفه‌های ۸۴ درصد از کالاهای وارداتی را برداشته است. در نتیجه این آزادسازی لیبرالیستی یک جانبه سبب افزایش واردات از یک سو و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از سوی دیگر به این کشور شده است. گرجستان امروزه امکان تجارت آزاد با اتحادیه اروپا، ترکیه، آسیای مرکزی و قفقاز را دارد و از سال ۲۰۱۶ مذاکرات انعقاد موافقت نامه تجارت آزاد با چین را آغاز کرده است. فراتر از این، ۷۲۰۰ کالا که از گرجستان وارد اتحادیه اروپا می‌شوند تا ۶۶ درصد کاهش تعرفه پیدا کرده‌اند. قبل از اجرای موافقت نامه همکاری، نظام ترجیحات تجاری^۱ اتحادیه اروپا در برابر گرجستان مصوب سال ۲۰۱۰ در نظام تعرفه‌ای طرفین اجرا می‌شد که طبق آن گرجستان از سطح بالایی از ترجیحات برخوردار بود. به طوری که ۹۰ درصد مبادلات تجاری این کشور با اتحادیه اروپا مشمول تعرفه تجاری صفر می‌گردید (EPRC, 2014:8). با امضای موافقت نامه به طور خودکار، نظام ترجیحات تجاری از حیز انتفاع خارج شد. چون موافقت‌نامه تجارت آزاد، خود متضمن نوعی رفع تدریجی تعرفه‌های مشترک و موانع دسترسی به بازار است و اکنون کلیه مالیات‌های گمرکی از کالاهای گرجی برداشته شده است. البته موافقت نامه تجاری، ۳ استثنا در اجرای موافقت نامه تجارت آزاد دارد:

^۱. General System Preferences

- تجارت آزاد در مورد محصول کشاورزی "سیر" اجرا نمی‌شود. البته با وجودی که گرجستان سالیانه در حدود ۴۰۰ تن صادرات سیر دارد؛ اما عمده این صادرات به چین است و نه اتحادیه اروپا بنابراین این موضوع برای گرجستان چندان اهمیتی ندارد.

- کالاهایی که هنوز هم به قیمت واردات فروخته می‌شوند؛ اما به نسبت، مالیات گمرکی اندکی از آنها اخذ می‌شود. مانند خیار، گوجه فرنگی، لیمو شیرین، سیب و گلابی.

- کالاهایی که شامل سازوکار مبارزه با غبن است. مثل گوشت، لبنیات، تخم مرغ و قارچ (EPRC, 2014:9).

بخش مهم دیگری که در بعد تجاری تحت تاثیر موافقت نامه همکاری میان دو طرف قرار گرفت؛ صادرات و واردات بود. پیش‌بینی شده بود که با اجرایی شدن این موافقت نامه صادرات گرجستان به اتحادیه اروپا در کوتاه مدت ۹ درصد و در درازمدت ۱۲ درصد افزایش یابد. واردات نیز در کوتاه مدت ۴/۴- درصد و در بلند مدت ۷/۵- درصد کاهش خواهد یافت. به علاوه سطح دستمزدها ۳/۶٪ رشد می‌کند و در نتیجه قدرت خرید مردم افزایش می‌یابد (Putkaradze, 2015:102). تولید ناخالص داخلی نیز ۳/۶ درصد رشد را تجربه خواهد نمود. واقعیت جاری با آمارهای ارائه شده توسط نهادهای اروپایی تا حدی متفاوت است. صادرات گرجستان به اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۵ تا ۴ درصد افزایش یافت. این در حالی بود که میزان صادرات این کشور به بقیه جهان ۳۳ درصد کاهش داشت. یکی از مهم‌ترین دلایل این رویداد، بحران اقتصادی در حوزه آسیای مرکزی و بحران اوکراین است. به علاوه تطابق هم‌زمان کاهش ارزش پول گرجستان (لاری) و اجرایی شدن موافقت نامه تجارت آزاد با اتحادیه اروپا تحلیل واقعی تاثیر موافقت نامه همکاری بر تجارت خارجی گرجستان را دشوار می‌کند. جدول زیر برای درک بهتر موضوع به ما کمک خواهد کرد.

¹ .Lari

حجم مبادلات تجاری گرجستان و اتحادیه اروپا به میلیون دلار

۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	
۹/۳۹۹	۱۱/۵۴۵	۱۰/۹۲۱	۱۰/۴۱۳	۹/۲۲۵	۶/۹۳۴	۵/۶۳۳	۷/۷۹۶	کل مبادلات
۳/۱۶۵	۲/۹۹۴	۲/۸۷۰	۲/۷۸۱	۲/۴۷۶	۱/۷۸۰	۱/۵۷۸	۲/۰۹۹	مبادلات با اتحادیه اروپا
۶	۴/۳	۳/۲	۱۲/۳	۳۹/۱	۱۲/۸	-۲۴/۸	۱۶/۲	رشد %
۳۲	۲۶/۱	۲۶/۳	۲۶/۷	۲۶/۸	۲۵/۷	۲۸	۲۶/۹	سهم %
۲/۲۰۴	۲/۸۶۰	۲/۹۰۹	۲/۳۷۶	۲/۱۸۶	۱/۶۷۷	۱/۱۳۳	۱/۴۹۵	کل صادرات
۶۴۶	۶۲۴	۶۰۷	۳۵۲	۴۲۴	۳۰۹	۲۳۷	۳۳۵	صادرات به اتحادیه اروپا
۴	۲/۱	۷۲	-۱۶/۸	۳۷/۱	۳۰/۳	-۲۹/۱	۲۴/۸	رشد %
۲۹	۲۱/۸	۲۰/۹	۱۴/۹	۱۹/۴	۱۸/۵	۲۱	۲۴/۴	سهم %
۷/۷۲۹	۸/۵۹۳	۸/۰۱۱	۸/۰۳۶	۷/۰۳۸	۵/۲۵۷	۴/۵۰۰	۶/۳۰۱	کل واردات
۲/۵۱۹	۲/۳۶۹	۲/۲۶۳	۲/۴۲۸	۲/۰۵۲	۱/۴۷۰	۱/۳۴۰	۱/۷۶۴	واردات از اتحادیه اروپا
۶	۴/۷	-۶/۹	۱۸/۳	۳۹/۳	۹/۷	-۲۴	۱۴/۶	رشد %
۳۳	۲۷/۶	۲۸/۳	۳۰/۲	۲۹/۲	۲۸	۲۹/۸	۲۸	سهم %
-۱/۸۷۳	-۱/۲۴۵	-۱/۶۵۰	-۲/۰۷۵	-۱/۶۲۱	-۱/۱۶۱	-۱/۱۰۳	-۱/۴۲۱	موازنه

Source: Geostat, 2016

همان طور که مشاهده می‌شود، تغییر قابل ملاحظه‌ای در میزان صادرات گرجستان بعد از انعقاد موافقت نامه همکاری به چشم نمی‌خورد. هنوز هیچ سیستم قیمت ورودی یا سازوکار ضدتقلبی هم ایجاد نشده است. از زمان اجرای موافقت نامه همکاری هیچ کالای جدیدی به غیر از کیوی وارد بازار اروپا نشده است؛ چرا که در این مرحله کالاهای گرجی نمی‌توانند منطبق با استانداردهای بهداشتی اتحادیه اروپا تولید شوند.

ساختار تجاری گرجستان به تفکیک کشور و منطقه ۲۰۱۳ و ۲۰۱۵

۲۰۱۵				۲۰۱۳				
صادرات (میلیون دلار)	صادرات (میلیون دلار)	واردات (میلیون دلار)	واردات (میلیون دلار)	صادرات (میلیون دلار)	صادرات (میلیون دلار)	واردات (میلیون دلار)	واردات (میلیون دلار)	
۶۰۷	۲۹/۹	۲/۲۶۴	۲۸/۳	۶۴۶	۲۹/۳	۲/۵۱۹	۳۳	اتحادیه اروپا
۱۹۰	۶/۵	۵۸۴	۷/۳	۱۶۳	۷	۶۲۴	۸	روسیه
۱/۴۳۰	۴۹	۱/۵۹۰	۲۰	۶۷۷	۳۱	۱/۳۴۱	۱۷	آسیای مرکزی و قفقاز
۴	۱	۸۰/۳	۱/۰	۳۱/۱	۱/۴	۸۰	۱	باقی اروپا
۱۳۸	۷/۴	۲۵۴	۳	۱۰۴	۵	۲۵۳/۳	۳/۲	ایالات متحده امریکا
۳۴	۱/۲	۶۱۲	۷/۶	۱۲۶	۵/۷	۵۸۷	۷/۵	چین
۵۰۶	۱۷/۶	۲/۶۲۸	۳۲/۸	۴۵۷	۲۰/۶	۲/۳۲۵	۳۰/۳	باقی جهان
۲/۹۰۹	۱۰۰	۸/۰۱۱	۱۰۰	۲/۲۰۴	۱۰۰	۷/۷۲۹	۱۰۰	کل

Source: OEC, 2016

با توجه به جدول فوق می‌توان گفت که ساختار کلی بازار خارجی برای کالاهای گرجی در حال تغییر است. سهم بازار اتحادیه اروپا به نسبت آسیای مرکزی و قفقاز نیز در حال افزایش است و از ۲۰/۹ درصد در سال ۲۰۱۳ به ۲۹ درصد در سال ۲۰۱۵ رسیده است؛ در حالی که سهم آسیای مرکزی در همین بازه زمانی از ۵۵/۵ درصد به ۳۸ درصد کاهش یافته است. آخرین آمار منتشر شده در این باب مربوط به ۶ ماه اول سال ۲۰۱۶ است. سال ۲۰۱۶ میزان صادرات گرجستان به روسیه به ۳۲/۶ درصد رسید. از ژانویه تا آوریل ۲۰۱۶ حجم مبادلات گرجستان با اتحادیه اروپا حدود ۹۳۶ میلیون دلار بوده است. صادرات گرجستان به اتحادیه اروپا ۲۸ درصد کاهش و واردات از اتحادیه با ۲۴ درصد افزایش به ۷۸۹ میلیون دلار رسید؛ در حالی که حجم معاملات با اتحادیه اروپا افزایش یافته است؛ با آسیای مرکزی و

قفقاز کاهش و به ۷۶۵ میلیون دلار رسید. پس با اجرایی شدن موافقت نامه همکاری این وضع تغییر کرده و روابط با اتحادیه اروپا رونق گرفته است (Agenda, 2016).

اتحادیه اروپا بزرگ‌ترین شریک تجاری گرجستان است. روابط دوجانبه میان آنها همواره در حال افزایش است. در میان کشورهای عضو اتحادیه اروپا، بلغارستان و آلمان مهم‌ترین شرکای تجاری گرجستان محسوب می‌شوند. مهم‌ترین صادرات گرجستان به اتحادیه اروپا، خشکبار، آب معدنی، مس، کنسنتانتره و طلای خام و نیمه خام و در مقابل مهم‌ترین واردات آن شامل اتومبیل، دارو، شکر، نفت، رایانه است (Putkaradze, 2015: 103). متنوع سازی صادرات برای گرجستان بسیار مهم است. بازار اروپا یکی از اولویت‌های اصلی گرجستان است. پیش شرط توسعه اقتصادی در گرجستان درک ظرفیت‌های صادراتی کشور است. یکی از مهم‌ترین بخش‌های موافقت نامه آزاد تجاری برای گرجستان امکان متنوع سازی صادرات را به این کشور می‌دهد. یعنی دقیقاً نقطه ای که پاشنه آشیل گرجستان محسوب می‌شود. برای توسعه پایدار صادرات گرجستان این کشور نیازمند نفوذ در بازار اروپا و نزدیک شدن به هنجارهای اروپایی در بلندمدت است. مشخص است که تاثیر اقتصادی موافقت نامه تجارت آزاد فوری نخواهد بود. برای توسعه و ثبات فضای کسب و کار، تضمین کارکردهای بازار و تطبیق اقتصاد با واقعیت‌ها زمان طولانی نیاز است (Khuntsaria, 2015: 5). باید توجه داشت که تاثیر کوتاه مدت موافقت نامه تجارت آزاد بیشتر هزینه‌آور است تا سودآور چرا که اجرای اصلاحات فشار زیادی را بر مردم و دولت تحمیل خواهد کرد و دولت با نارضایتی اجتماعی منتج از گسترش ورشکستگی و بی‌کاری روبه‌رو خواهد شد. در این بین نمی‌توان موقعیت درخشان ژئواکونومیک این کشور را نادیده گرفت. قرار گرفتن در مرز آسیا و اروپا سبب تبدیل گرجستان به پل ارتباطی مهم در مسیر تاریخی جاده ابریشم بود. تاکید حکومت بر ترمیم مسیرهای ارتباطی در جریان بحران مالی جهانی بیشتر شد؛ چرا که ترمیم این خطوط ارتباطی سبب تسهیل دسترسی به بازارها خواهد شد و در کوتاه مدت نیز اشتغال‌زا خواهد بود. ساخت خط لوله نفتی باکو - تفلیس - جیحان خط لوله گاز ارزروم در این مسیر راهبردی بسیار مهم است (Chaghelishvili & Tavartkiladze, 2015: 34).

موافقت‌نامه همکاری در تنوع بخشی به سبد تولیدی گرجستان نقش مهمی دارد. گرجستان تشویق شده است به تولید و صادرات کالاهایی نظیر ماهی و عسل بپردازد که

قبلا سابقه نداشت. فعالیت اصلی اقتصاد گرجستان، تولید محصولات کشاورزی نظیر انگور، مرکبات، فندق و مواد معدنی نظیر مس و طلا و کالاهایی نظیر ماشین آلات سبک و مواد شیمیایی است. توسعه مالی و اقتصاد کلان گرجستان نشان گر احیای اقتصاد این کشور پس از سال ۲۰۰۸ است. طبق گزارش توسعه انسانی، گرجستان در زمره کشورهای دارای بیشترین سطح بیکاری سرمایه انسانی تحصیل کرده قرار دارد. ۸۱ درصد از بیکاران گرجی دارای تحصیلات عالی هستند. این بدان معنا است که قسمت اعظم سرمایه اجتماعی گرجستان به هدر می‌رود (Chaghelishvili & Tavartkiladze, 2015:36).

طبق یافته‌ها موسسه "اکوریس"^۱ اثرات کوتاه و بلند مدت اجرایی شدن موافقت نامه همکاری بر اقتصاد گرجستان را می‌توان به شکل جدول زیر نمایش داد. البته این داده‌ها با توجه به آمار سال ۲۰۱۲ و قبل از اجرایی شدن موافقت نامه تهیه شده است.

اثرات اجرایی شدن موافقت نامه همکاری

تأثیر بر اقتصاد کلان	اثرات کوتاه مدت	اثرات بلندمدت
تغییر در تولید ناخالص داخلی	۱/۷	۴/۳
تغییر قیمت مصرف کننده	-۱	-۰/۶
تغییر در دستمزد کارگران ساده	۱/۵	۳/۶
تغییر در دستمزد کارگران ماهر	۱/۵	۳/۶
تغییر در شرایط تجاری	-۰/۱	-۰/۶
تغییر در واردات کل	۴/۴	۷/۵
تغییر در صادرات کل	۸/۹	۱۲/۴
تغییر در واردات از اتحادیه اروپا	نامشخص	۲۳
تغییر در صادرات از اتحادیه اروپا	نامشخص	۴۳

Source: Ecorys, 2012

نقش مهم روسیه در بخشی از تولیدات گرجستان کاملاً مشهود می‌شود. در بین کشورهای اروپایی تنها لهستان به عنوان مهم‌ترین بازار حضور دارد که سهم آن بسیار محدود است (۵۱۹/۵۷۶ بطری) (National wine Export, 2015).

محصول مهم تولیدی در گرجستان، فندق است که صادرات آن از سال ۲۰۱۵ به اروپا رشد زیادی داشته است. مواد غذایی و لبنیات نیز از تولیدات این کشور است ولی برای ورود به بازار اروپا باید خود را با استانداردهای اروپایی منطبق کند. مشکل این است که قوانین

^۱. Ecorys

گرجستان در مورد مجوزهای بهداشتی نزدیک به استانداردهای اروپا نیست. تاثیرات مثبت اجرای موافقت نامه همکاری بر تولیدات کشاورزی و غذایی گرجستان قابل ملاحظه است. افزایش صادرات محصولات کشاورزی گرجستان، نوسازی بخش کشاورزی، جذب سرمایه گذاری های خارجی بیشتر در این بخش و ارتقای بهداشت عمومی از این دسته تاثیرات هستند. در مقابل از آنجا که هیچ گل بی خاری وجود ندارد؛ این موافقت نامه تبعات منفی نیز در بخش تولید داشته است که عبارت است از؛

- بازار گرجستان با محصولات غذایی اروپایی اشباع شده است؛

- گرجستان قادر به تجارت تولیدات کشاورزی خود با روسیه و سایر کشورها نیست؛

چرا که در نهایت مجبور است میان اتحادیه و روسیه، یک طرف را انتخاب کند.

- کشاورزان کوچک قادر به پرداخت هزینه های اصلاحات نیستند (ENPARD, 2014).

اثرات اجرای موافقت نامه همکاری در بعد سیاسی

مهم ترین هدف سیاسی موافقت نامه همکاری، کمک به نوسازی اقتصاد گرجستان به واسطه تقویت پیوندهای تجاری با اتحادیه اروپا و سایر شرکای تجاری مهم جهانی به واسطه اصلاحات گسترده قوانین پیشنهادی اتحادیه اروپا است. از کل کشورهای همسایه اروپا در شرق، گرجستان بعد از انقلاب گل سرخ در سال ۲۰۰۳ به دلیل اصلاحات و آزادسازی های گسترده اقتصادی ویژگی متمایزی دارد و موفقیت هایی نیز در بهبود شرایط کسب و کار و کاهش فساد داشته است. اعلامیه مشترک اجلاس همسایگی شرقی در پراگ مقرر می دارد که همکاری های دوجانبه تحت این سیاست باید مقدمه ای جهت انعقاد موافقت نامه همکاری میان اتحادیه اروپا و کشورهای اروپایی باشد که از پس این تعهدات برآیند (Khidasheli, 2010:95).

کمیسیون اتحادیه اروپا نیز بارها اعلام کرده است که پیشرفت در دموکراسی، حاکمیت قانون و حقوق بشر سنگ محک این تعهدات است. موافقت نامه همکاری، بر تعهد مشترک به ارزش های سیاسی نوین و دموکراتیک اتحادیه اروپا تاکید می کند. این اصول در ماده ۲ تحت عنوان عناصر کلیدی موافقت نامه ذکر شده است. در همین ارتباط ماده ۴۱۹ نیز مقرر می دارد که در صورت زیر پا گذاشتن این اصول قرارداد ملغی خواهد شد. گفت و گوهای سیاسی و همکاری در اصلاحات داخلی باید در سایه این اصول صورت

گیرد (Emerson & Kovziridze, 2016:20). برای رسیدن به این اهداف مجموعه پیش شرطهایی مقرر شده است که عبارت است از؛

- نهادهای تضمین‌کننده دموکراسی، گفت و گوهای حقوق بشری اتحادیه اروپا و گرجستان که از ژوئن ۲۰۱۵ آغاز شده است؛ اتحادیه اروپا خواهان اجرای پیشنهادات "سازمان امنیت و همکاری اروپا"^۱ و "دفتر نهادهای دموکراتیک و حقوق بشر"^۲ است.

- اصلاحات قضایی: موافقت نامه همکاری، گرجستان را مجبور به انجام اصلاحات در حقوق جزا و آیین دادرسی کرده است.

- حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین، گزارشی که "توماس همبرگ"^۳، کمیسیونر سابق کمیسیون اروپا در سال ۲۰۱۳ با عنوان "گرجستان در گذار" منتشر کرد؛ مشخص شد که گرجستان باید اصلاحاتی را در جهت حمایت از حقوق اقلیت‌ها، تصویب کنوانسیون سازمان ملل در مورد افراد بی تابعیت، تضمین سیاست‌های ضد تبعیض انجام دهد (Emerson & Kovziridze, 2016:21).

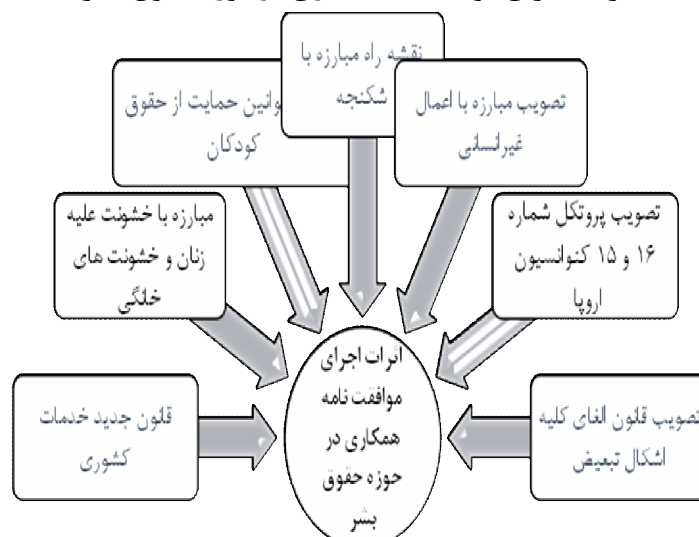
اجرای موفقیت آمیز موافقت نامه همکاری برای گرجستان بسیار مهم است. موافقت‌نامه همکاری حکم کاغذ آزمایش لیتموس را برای گرجستان دارد که از طریق آن میزان تعهد خود به اصلاحات دموکراتیک را به نمایش می‌گذارد. از سال ۲۰۱۲ گرجستان اصلاحات وسیعی را برای افزایش همگرایی با اتحادیه اروپا به نمایش گذارد. به هر حال روند دموکراتیزاسیون در گرجستان هنوز هم نوپا است. در دموکراسی چند قطبی گرجستان نیروهای موازنه‌دهنده فراوانی وجود دارند (Khuntsaria, 2015:3).

¹. OSCE: The Organization for Security and Co-operation in Europe

². ODIHR: The Office for Democratic Institutions and Human Rights

³. Thomas Hammarberg

اثرات اجرای موافقتنامه همکاری در حوزه حقوق بشر

منبع: نگارندگان

موضوع مهم دیگری که در مفاد موافقت نامه بدان اشاره شده است؛ مبارزه با فساد است. گرجستان این سیاست را بعد از انقلاب گل سرخ اجرایی کرد. شاخص بین المللی شفافیت در سال ۲۰۱۵، گرجستان را در رتبه ۴۸ در میان ۱۶۸ کشور قرار داده است که رشد بسیار زیادی است. کارنامه موفق دیگر گرجستان را می توان در شاخص مبارزه با رشوه دید؛ که میان ۱۹۷ کشور رتبه ۱۱ را به خود اختصاص داده است (Stanley, Loredo, Burger & Others, 2015). با اجرای موافقت نامه همکاری، گرجستان خود را متعهد به انجام اصلاحات اداری و اعتماد سازی کرد. این اصلاحات از طریق جامعه مدنی نیز تعقیب می شود.

بخش مهم دیگر موافقت نامه در حوزه آزاد سازی روادید است. در خود موافقت نامه همکاری به صورت جزئی به این موضوع پرداخته شده است؛ در "نقشه راه برای آزاد سازی روادید"^۱ جزئیات موضوع مشخص شده است :

- استفاده از اسناد امنیتی مثل گذرنامه های زیست نگار^۲؛
- همکاری در مدیریت مرزها و مدیریت مهاجرت و پناهندگی؛

^۱. VLAP: Visa Liberalization Action Plan

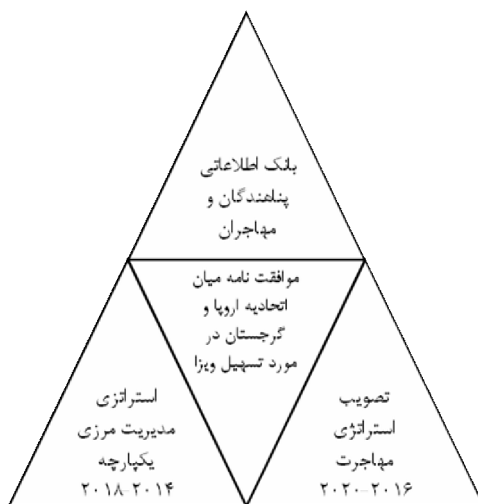
^۲. Biometric

- نظم عمومی و امنیت؛

- روابط خارجی و حقوق اولیه (EC(b), 2016).

در همین راستا در ۹ مارس ۲۰۱۶ کمیسیون اروپا از شورای اروپا خواست تا برای شهروندان گرجی روادید حذف شود. به دنبال این تصمیم شهروندان گرجی که دارای روادید زیست نگار هستند، قادر خواهند بود بدون روادید به حوزه شنگن سفر کنند. در زمینه قوانین مهاجرت نیز تغییرات بسیاری رخ داد. در سال ۲۰۱۵ حکومت، استراتژی مهاجرتی ۲۰۱۶-۲۰۳۰ و دستورالعمل ۲۰۱۶-۲۰۱۷ را در این زمینه تصویب کرد.

توافق‌های آزاد سازی روادید در چارچوب موافقت نامه همکاری

منبع: نگارندگان

اهمیت سیاسی مهم دیگر موافقت نامه تجاری در مسایل امنیت منطقه‌ای است. اتحادیه اروپا دیگر بازیگر قدرتمندی در امنیت منطقه به ویژه در برابر روسیه نیست و رابطه شکننده روسیه و گرجستان را نیز همان گونه که ذکر آن رفت نباید نادیده گرفت (Garibashvili, 2014:7). مهم‌ترین انگیزه گرجستان در عضویت در ناتو، ترس از روسیه بود. اروپا باید به تعمیق هرچه بیشتر روابط خود با گرجستان بپردازد تا از قرار دادن این کشور بر سر دوراهی انتخاب اتحادیه اروپا و یا روسیه جلوگیری شود.

این موافقت نامه درصدد همگرایی بیشتر سیاست خارجی و امنیتی میان دو کشور است. مهم ترین مساله امنیتی برای گرجستان، روسیه است و در تصویب موافقت نامه همکاری از ابتدا بر افزایش حضور اتحادیه اروپا در کشور خود تاکید داشت. در زمان بحران اوکراین نیز گرجستان بسیار مایل به همگرایی با نهادهای غربی بود؛ اما در عین حال سیاست عادی سازی روابط با روسیه را نیز دنبال می کرد. بنابراین کمتر وارد مباحث حساسی مثل تحریم های بین المللی می گردید. هر چند گرجستان از سیاست عدم به رسمیت شناختن الحاق شبه جزیره کریمه به روسیه دفاع کرد؛ اما از تحریم های اتحادیه اروپا علیه روسیه نیز تبعیت نکرد.

با آغاز طرح مشارکت شرقی، گرجستان آغاز به شرکت در ماموریت های مختلف "سیاست امنیتی و دفاعی مشترک" اتحادیه اروپا کرد. مهم ترین این ماموریت ها عبارت است از؛

- دیپلماسی منازعه^۱: گرجستان و اتحادیه اروپا متعهد شده اند که برای حل صلح آمیز تعارضات منطقه ای با هم همکاری کنند.

- ماموریت "سیاست امنیتی و دفاعی مشترک" در گرجستان: از سال ۲۰۰۸ "ماموریت نظارتی اتحادیه اروپا در گرجستان"^۲ آغاز شد و تا به امروز نیز ادامه دارد. هدف آن مشاهده و جلوگیری از آغاز مجدد دشمنی میان گرجستان و روسیه است. هر چند این پیمان کل گرجستان را دربر میگیرد؛ ولی حکومت دوافکتوی آبخازیا و اوستیای جنوبی از نظارت نیروهای اتحادیه اروپا جلوگیری کرده اند (AA, 2014: 7).

- گرجستان در ماموریت های "سیاست امنیتی و دفاعی مشترک"، طبق موافقت نامه همکاری، اتحادیه اروپا و گرجستان متعهد شدند که در جهت مدیریت بحران با هم همکاری کرده و گرجستان در این عملیات ها در کنار اتحادیه اروپا شرکت کند.

- مبارزه با سلاح های کشتار جمعی

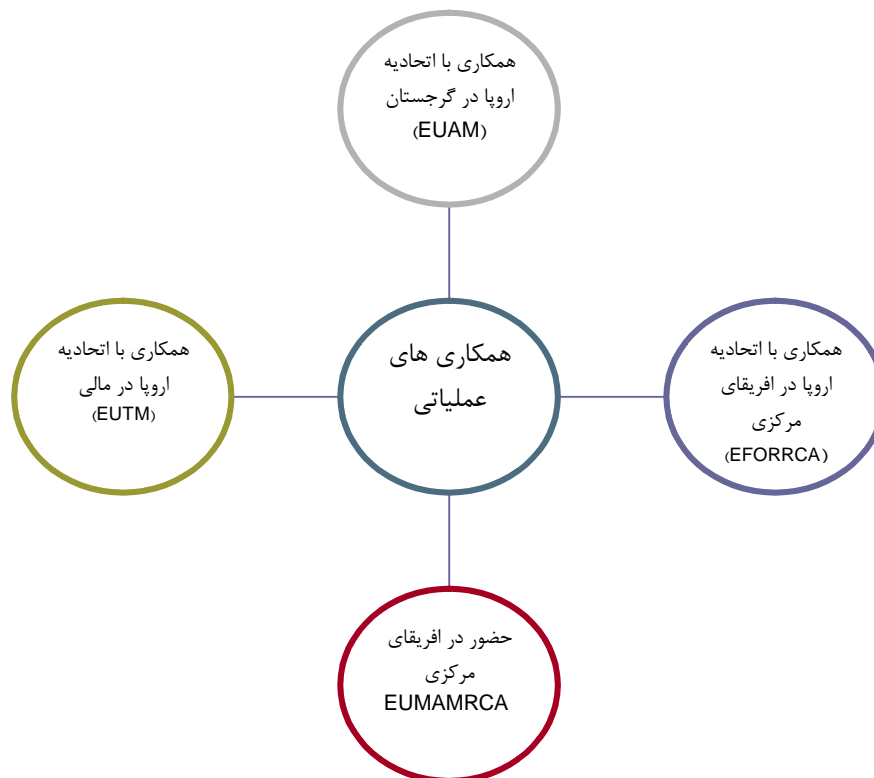
- همکاری با دادگاه کیفری بین المللی (AA, 2014:8)

¹. CSDP: The Common Security and Defense Policy

². Conflict Diplomacy

³. The EU Monitoring Mission in Georgia

همکاری‌های عملیاتی اتحادیه اروپا و گرجستان در قالب موافقت نامه همکاری

منبع: نگارندگان

تعهد گرجستان به اتحادیه اروپا تاثیر فزاینده‌ای در موفقیت سیاست همسایگی اروپا بر جای خواهد گذارد. در این برهه زمانی این موضوع اهمیت بیشتری دارد (Khuntsaria, 2015:4). چرا که با روند همکاری‌ها میان ارمنستان، جمهوری آذربایجان و اوکراین با روسیه و حرکت آنها به سوی اتحادیه گمرکی، آینده سیاست همسایگی اروپا در حاله‌ای از ابهام قرار گرفته است. برای نجات سیاست مشارکت شرقی و یافتن اهرمی سیاسی در منطقه، تقویت مولداوی و گرجستان برای اروپایی‌ها اهمیت زیادی دارد.

نقاط ضعف و قوت اجرای موافقت نامه همکاری میان گرجستان و اتحادیه اروپا

بی‌شک همکاری با اتحادیه اروپا اولویت اول تفلیس است. تفلیس درک کرده است که ورود اتحادیه اروپا به معنای اجرای نوسازی گسترده در کشور است. ثبات سیاسی در گرجستان برای اروپا بسیار مهم است. استفاده از مواهب بازار مشترک به گرجستان اجازه خواهد داد که نرخ بیکاری را کاهش دهد. حوزه مهم دیگر وجود بازارهای اقتصادی و ظرفیت آن برای حضور در رقابت است. در بهترین حالت، گرجستان یک بازار پر سود و با ثبات برای اتحادیه اروپا خواهد بود. اقتصاد همیشه سبب تغییر در ذهنیت مردم و گذار می‌شود. در مدل اقتصاد بازار لیبرالیستی امکان برقراری کامل قوانین بازار در گرجستان وجود ندارد و این کشور مجبور است از کشورهای اروپای شرقی عضو اتحادیه اروپا پیروی کند که در آن حدی از دخالت دولت به رسمیت شناخته می‌شود (Ramiro, 2012:94).

یکی از مهم‌ترین بخش‌های همکاری با اروپا، کشاورزی است که در گرجستان بسیار ضعیف است. اتحادیه اروپا بر این بخش تاثیر مثبتی داشته است. کشاورزی گرجستان شدیداً نیاز به نوسازی دارد. این کشور ظرفیت کشت گندم، سبزیجات و میوه را دارد. اما به دلیل فقدان سیستم تولیدی باب روز، هنوز هم مجبور به واردات محصولات کشاورزی از ترکیه (AA, 2014:7) است. باید توجه داشت که افزایش موازنه منفی تجاری مهم‌ترین مشکل گرجستان است. رشد میزان صادرات گرجستان در سال‌های اخیر، پایین تر از میزان وارداتش بوده است. در سال ۲۰۰۳، موازنه منفی گرجستان در حدود ۶۷۹/۷ میلیون دلار و در سال ۲۰۰۵، ۱/۵ میلیارد دلار بوده است. این رقم در سال ۲۰۱۶ به ۴/۸- میلیارد دلار کاهش یافت. به عبارتی موازنه تجاری گرجستان با اتحادیه اروپا همواره منفی بوده است. حجم تجارت گرجستان در سال ۲۰۱۴ در حدود ۱۱۴۵۷ میلیارد دلار بود که نسبت به سال قبل ۵٪ رشد را تجربه می‌کرد، اما در سال ۲۰۱۵ با ۱۳٪ کاهش به ۹/۹۲ میلیارد دلار رسید (Agenda, 2016). از ژانویه تا سپتامبر ۲۰۱۶ حجم روابط تجاری گرجستان با اتحادیه اروپا به ۲/۵ میلیارد دلار رسید.

حجم تجارت اتحادیه اروپا و گرجستان در سال ۲۰۱۶

میزان صادرات به اتحادیه اروپا	میزان واردات از اتحادیه اروپا
۳۸۹ میلیون دلار	۱ میلیارد دلار

Source: Agenda(a), 2016

مشکلات غیررسمی نیز وجود دارد که دسترسی گرجستان به بازار اتحادیه اروپا را دشوار می‌کند؛ فقدان اصلاحات تولیدات گرجی، مشکل بازاریابی در محیطی ناشناخته، مشکل زبان، ذهنیت‌های متفاوت و فقدان تماس‌های انسانی از جمله این مشکلات هستند. با وجود این که در آینده هیچ مانع تعرفه‌ای و فنی برای تجارت با گرجستان وجود نخواهد داشت، اما مشکلات زیادی برای کالاهای گرجی پابرجا خواهد ماند. مشکلات تکنیکی و موانع غیررسمی در مورد بازار روسیه به میزان بسیار کمتری وجود دارد و این می‌تواند جذابیت تجارت با اروپا را تحت تاثیر خود قرار دهد. سوالی که می‌توان مطرح کرد این است که با وجود بازار بی‌دردسر روسیه، گرجستان چرا باید برای ورود به بازار اروپا خود را به مخاطره بیاندازد؟ مساله دیگر موضوع انرژی در اروپا است. در صورت تمایل اتحادیه اروپا برای کاهش وابستگی به روسیه در بخش انرژی، گسترش صلح در گرجستان به معنای حفاظت از خط لوله‌های نفت و گاز است که از این کشور می‌گذرد (Ramiro, 2012:96).

برندگان اجرای این موافقت نامه در گرجستان، مصرف‌کنندگان، شهروندان و تجار صادرکننده خواهند بود. البته، ایجاد منطقه تجارت آزاد منجر به تخصیص مجدد منابع خواهد شد. بنابراین تاثیرات منفی نیز بر بخش‌های مختلف بازار برجای خواهد گذارد و به ویژه آنهایی که توانایی رقابت با اتحادیه اروپا را نداشته باشند و یا فاقد سرمایه‌های بزرگ برای ورود به بازار اروپا باشند وضعیت شکننده‌ای را تجربه خواهند نمود (Spear, Kokanova and Others, 2016:26).

بخش‌هایی که از اجرای موافقت نامه همکاری بیشترین سود را خواهند برد

صنعت	کشاورزی	خدمات
فلزات	آجیل	خدمات حرفه ای مثل حسابداری، کتابداری، مدیریت و...
آهن و فولاد	مواد غذایی تازه	توسعه بخش تحقیق و توسعه
وسایل نقلیه موتوری	آبجو	خدمات تحلیل داده‌ها
مواد شیمیایی		معادن
		ساخت و ساز
		محیط زیست
		خدمات مالی
		خدمات توریستی
		حمل و نقل
		خدمات توزیعی مثل بازنشستگی، بیمه

Source: Spear, Kokanova & others, 2016:33

بخش‌هایی که از اجرای موافقت نامه همکاری بیشترین ضرر را خواهند برد

کشاورزی	صنعت
لبنیات	تجهیزات حمل و نقل
فراورده‌های غذایی	محصولات الکترونیکی
	صنایع میانی
	صنایع شیمیایی
	صنایع پلاستیک
	صنایع چوب
	صنایع سنگ، سرامیک و شیشه

Source: Linhas, 2014:5

چالش‌های پیش روی حکومت در این زمینه را می‌توان این گونه برشمرد:

- اجرای کارآمد موافقت‌نامه؛
- کار بر روی تغییر نظم ذهنی نظام سیاسی و اقتصادی و مهم تر از آن جامعه
- هزینه‌های ظرفیت سازی، آگاهی سازی و تعهد سازی؛
- شناسایی زمان مناسب برای اصلاحات؛

- بهبود دسترسی به زیرساخت‌ها؛

- به حداقل رسانیدن هزینه‌های اجتماعی آزادسازی بازار؛ در این بین عواملی نیز کسب دستاوردهای درخشان برای موافقت نامه همکاری را دشوار کرده و به صورت مانعی بر سر اجرای صحیح آن عمل کرده‌اند از جمله:

- طی انتخابات پارلمانی ۱۸ اکتبر ۲۰۱۶ که با پیروزی ائتلاف رویای گرجی به رهبری گئورگی کوپر کاشویلی به اتمام رسید؛ توجه بیشتر حکومت به انتخابات بود تا پیشبرد روند اصلاحات در کشور.

- اعضای پارلمان گرجستان ظرفیت و دانش لازم برای اجرای موافقت نامه همکاری را ندارند. آنها بیشتر متمایل به تحکیم جایگاه خود هستند تا انجام اصلاحات.

- حضور نظامی روسیه در قفقاز جنوبی و آبخازیا، گرجستان را تهدید می‌کند. قسمتی دیگر از نیروی نظامی روسیه نیز در مرز گرجستان-ارمنستان در شهر گیومری^۱ مستقر شده است. جنگ روسیه و گرجستان در سال ۲۰۰۸، مثل بحران اوکراین نشان داد که روسیه هنوز هم چشم به این منطقه دارد.

- کلیسای ارتدوکس گرجستان که جایگاه رفیعی در جامعه دارد؛ کاملاً طرفدار حفظ ارزش‌های سنتی است و با لیبرالیسم اروپایی مخالفت می‌کند. نقش کلیسا به احتمال زیاد در سال‌های آتی افزایش خواهد یافت و جلوی اصلاحات دموکراتیک کشور را خواهد گرفت. البته در حال حاضر کلیسا از همگرایی با اتحادیه اروپا حمایت می‌کند، اما در عمل سیاست‌های آنها خلاف استانداردهای اروپایی است. در حال حاضر آنها مخالف آزادسازی روادید هستند یا برخی کشیشان عالی رتبه کاملاً از ادبیات ضدغربی استفاده می‌کنند (Kakachia, 2014).

- رشد اندیشه‌های نزدیکی به روسیه: سازمان‌های حامی نزدیک شدن گرجستان به روسیه مثل قارچ در حال افزایش هستند. از جمله این سازمان‌ها می‌توان به "موسسه اوراسیایی"^۲ و انتخاب اوراسیایی^۳ اشاره کرد. به علاوه بیش از ۲۰ سازمان غیرحکومتی نیز با این دو موسسه همکاری دارند. دلایل قدرت‌گیری این موج متعدد است، اما شاید مهم‌ترین

^۱. Gyumri

^۲. Eurasian Institute

^۳. Eurasian Choice

آنها مواردی نظیر فضای باز رسانه‌ای کشور، عملکرد ضعیف حکومت گرجستان در اجرای استراتژی اطلاعات و ارتباطات همگرایی با اتحادیه اروپا" و در نهایت عدم توجه به دیدگاه‌های مردمی در انجام اصلاحات کشور و در نتیجه فشار بر زندگی آنها (IDFI,2015) باشد.

نتیجه گیری

موقعیت استراتژیک گرجستان این کشور را برای اروپا مهم کرده است. کوچکترین اشتباه می‌تواند اثرات اقتصادی، توسعه ای و سیاسی زیادی بر جای گذارد. گرجستان هزینه‌های بسیاری را صرف بازگرداندن ثبات به کشور نموده است. این عامل به همراه بحران‌های اقتصادی و نابسامانی‌های ساختاری به جای مانده از اقتصاد دوره شوروی، بیکاری و فقر و فساد مالی مقامات بلند پایه، به شکاف عمیق طبقاتی دامن زد.

در این بین مردم گرجستان که همواره احساسات ملی‌گرایی و ضدروسی از خود نشان داده‌اند، مشکلات اقتصادی، عقب ماندگی و توسعه نیافتگی خود را به ساختارهای نامناسب اتحاد جماهیر شوروی نسبت دادند. از این رو، گرایش به اتحادیه اروپا برای رهایی از بحران اقتصادی به آرمان دولتی تبدیل شد.

ارتباط با گرجستان برای اروپا سال‌ها به یک چالش بزرگ تبدیل شده بود. مانند سایر همسایگان شرقی، اتحادیه اروپا هیچ‌گاه موضع خود را در برابر عضویت گرجستان در اتحادیه اروپا مشخص نکرد. رابطه ضعیف گرجستان و روسیه سبب شد، اتحادیه اروپا درصدد ایجاد ثبات و اصلاحات دموکراتیک در این کشور برآید. موافقت‌نامه همکاری گرجستان و اتحادیه اروپا بسیار بلندپروازانه است و هدف از آن انجام اصلاحات سیاسی، اقتصادی و نهادی در این کشور است. این موافقت‌نامه طیف وسیعی از موضوعات مربوط به دموکراسی، حقوق بشر، حکمرانی، امنیتی، مبارزه با فساد، استانداردهای فنی، حقوق مالکیت فکری، محیط زیست را دنبال می‌کند. تعمیق همکاری اقتصادی گرجستان و اتحادیه اروپا و حضور فعالانه گرجستان در حوزه تجاری و اقتصادی اتحادیه اروپا باعث رشد رقابت پذیری بخش کشاورزی، بانکداری، صنایع سبک، صنایع غذایی و سایر بخش‌ها شده است.

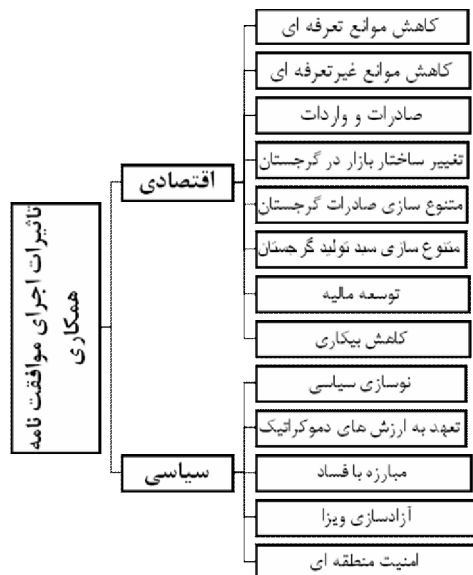
مبنای حقوقی روابط طرفین مبتنی بر توافق‌نامه منسوجات، توافق‌نامه مشارکت و همکاری، سیاست همسایگی اروپا و در نهایت موافقت‌نامه همکاری است. در قالب موافقت‌نامه همکاری ایجاد منطقه آزاد تجاری میان طرفین نیز مورد تاکید قرار گرفته است.

آثار اقتصادی - سیاسی همکاری‌ها را می‌توان در دو بعد ملی و منطقه‌ای برای گرجستان بررسی کرد. از مهم‌ترین دستاوردهای اقتصادی موافقت‌نامه دسترسی به بازار مشترک اروپا، ایجاد منطقه تجارت آزاد، کاهش تعرفه‌های گمرکی، رفع موانع دسترسی به بازار، افزایش واردات از اتحادیه اروپا، متنوع سازی صادرات گرجستان و افزایش نارضایتی‌های اجتماعی در گرجستان است. البته در بعد تولیدی نیز نمی‌توان از آثار منفی چون اشباع بازار گرجستان توسط کالاهای اروپایی و تنگ شدن عرصه بر تولیدکنندگان داخلی این کشور و کاهش شانس تجارت با روسیه صرف نظر کرد. با وجود اقتصادی بودن ذات این موافقت‌نامه، آثار سیاسی آن نیز غیر قابل چشم پوشی است. نوسازی گرجستان از طریق اعمال اصلاحات، کاهش فساد در گرجستان، اصلاحات قضایی، افزایش شفافیت سیاسی، آزاد سازی روادید، شرکت گرجستان در ماموریت‌های سیاست امنیتی و دفاعی مشترک اتحادیه اروپا و پیگیری دیپلماسی منازعه در زمره برجسته ترین آثار سیاسی اجرای موافقت‌نامه محسوب می‌شود.

از آنچه گفته شد، می‌توان نتیجه گرفت که اجرایی شدن موافقت‌نامه همکاری و موافقت‌نامه تجارت آزاد برای آینده روابط اتحادیه اروپا و گرجستان حیاتی است؛ چرا که این حرکت به معنای پیروزی نهایی طرفداران گذار دموکراتیک بر طرفداران حفظ نظم قدیم است. در این گذر گرجستان می‌تواند به مبارزه با فساد، اصلاحات قضایی بپردازد. اما از سوی دیگر، اگر اصلاحات کافی توسط دولت رخ ندهد ممکن است که جامعه گرایش‌های رادیکال پیدا کند. به علاوه از نقش روسیه در تقویت عقاید ضدروپایی و تاکید بر ارزش‌های کلیسای ارتدوکس در گرجستان نیز نمی‌توان غافل ماند. بحران اوکراین نیز توان بازیگری اروپا در گرجستان را تا حدی محدود کرده است. اثرات مثبت این موافقت‌نامه را باید در بلند مدت جستجو کرد. حتی می‌توان گفت که این موافقت‌نامه در کوتاه مدت به ضرر طرف گرجی خواهد بود.

به طور کلی تاثیرات انعقاد و اجرای موافقت نامه همکاری میان اتحادیه اروپا و گرجستان را می توان به شکل زیر خلاصه نمود.

تاثیرات اجرای موافقت نامه همکاری

منبع: نگارندگان

با توجه به آنچه گفته شد می توان گفت که ابتدا این امید وجود داشت که امضای موافقت نامه همکاری، وضعیت اقتصادی گرجستان را بهبود بخشد و مشکل بیکاری را رفع کند و حکومت را تشویق به اصلاحات گسترده ساختاری و مالی کند، اما در عمل این اتفاقات به طور کامل رخ نداد.

منابع و مأخذ

- Burcag, Crag (2011), " *EU Law Text, Case & Materials*". Oxford: Oxford University Press.
- Chkhikvadze, Vano (2018, 11 18), " *The South Caucasus and the EU – Different Paths for Each Country*", Available at: <https://eu.boell.org/en/2016/11/18/south-caucasus-and-eu-different-paths-each-country>, Accessed on: 18 November 2016.
- " *Georgia's Negative Trade Balance Reduces*", Retrieved 11 2016 11, from Agenda.ge, Available at: <http://agenda.ge/news/65071/eng>, Accessed on: (2016 November 13)
- Spear, Andrea, Kokanova ,Nora & Others (2016), " *Gender Analysis of The EU AA/DCFTAs with Georgia, Moldova & Ukraine*". Stockholm: Indevlop.
- Hasenclever ,Andreas, Mayer ,Peter& Rittberger ,Volker (1997), " *Theories of international regimes*", Cambridge: Cambridge University Press.
- Kimber ,Anneli & Halliste ,Ehtel (2015), " *EU- Related Communication in Eastern Partnership Countries*", Riga: Estonia Center of Eastern Partnership.
- "Partnership and Cooperation Agreements (PCAs): Russia, Eastern Europe, the Southern Caucasus and Central Asia", Decision 99/515/EC (EC 04 22, 1999) Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Ar17002>, Accessed on: 12 Novembr 2016.
- Ecorys (2012), " *Trade Sustainability Impact Assessment in support of negotiations of a DCFTA between the EU and Georgia and the Republic of Moldova*", Rotterdam: Ecorys.
- ENPARD (2014, 06 24), " *The DCFTA and the Agriculture and Food Sector in Georgia*", Retrieved from The European Neighbourhood Programme for Agriculture and Rural Development, Available at : <http://enpard.ge/en/the-dcfta-and-the-agriculture-and-food-sector-in-georgia/> Accessed on: 18 December 2016
- EPRC (2014), " *European Union`s Agreement on Deep & Comprehensive Free Trade Area & Georgia*", Tbilisi: Economic Policy Research Center.
- Garibashvili, Irakli (2014), " *EU-Georgia Relations from Vilnius to Riga – Priorities and Challenges*", Brussels: the Egmont Royal Institute for International Relations.
- Geostat (2016,11 10), " *External Trade*", Available at: Geostat: http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=134&lang=eng, Accessed on: 20 December 2016.
- Gromadzki, Grezegorz (2015), " *Eastern Partnership Revisited*", Warsaw: Friedrich Ebert Stiftung.

- Haggard, Stephan (1987)," Theories of International Regimes", *International Organization*, 40(03).
- Hug, Adam (2015)," *Trouble in the Neighbourhood?*" London: The Foreign Policy Center.
- IDFI (2015, 07 22)," *Russian Influence on Georgian NGOs and Media*", Retrieved from Institute for Development of Freedom of Information, Available at : <https://idfi.ge/en/russian-influence-of-georgian-ngos-and-media>, Accessed on: 17 November 2016.
- Ilic, Irena & Markozia ,Salome (2015)," Future Associationes: An Overview of the EU-Georgia Association Agreement", *Journal of Social Science*, 4(2).
- Kakachia, Kornely (2014, 06 13), "*Is Georgia's Orthodox Church an Obstacle to European Values?*" , Available at: <http://www.ponarseurasia.org/memo/georgia%E2%80%99s-orthodox-church-obstacle-european-values>, Accessed on: 20 November 2016.
- Karlyn D. Stanley, Loreda ,Elvira , Burger, Nicholas & Others. (2015)," *Business Bribery Risk Assessment*", Santa Monica: RAND Corporation.
- Khidasheli, Tamar (2010)," Georgia's European Way", *Office of the State Minister of Georgia on European and Euro-Atlantic Integration*,Batumi: European Union.
- Khuntsaria, Tamar (2015)," The EU Association Agreement with Georgia: Assessing the Domestic Political & Economic Implications", *Caucasus Social Science Review*, 2(1).
- Chaghelishvili ,Lali & Tavartkiladze ,Simon (2015),' European Association Agreements & Some Aspects of Georgia Economics", *European Scientific Journal*,No, 1.
- Lenaerts, Nuffel (2011)," *European Union Law*",Brussels: Sweet & Maxwell.
- Linhas, Lucio (2014)," *Myths about the EU-Georgia Association Agreement (AA) and Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA)*", Brussels: Eeas.
- MacFarland, Neil (2015), *Two Years of the Dream*, London: Chatam House.
- Mestririshvili, Natia (2014), *I'm Georgian & Therefore I'm European*, Prague: CEJISS.
- Emerson, Michael & Kovziridze ,Tamara (2016), *Deeping EU-Georgian Relations*, Brussels: Center for European Policy Studies.
- National wine Export (2015, 04 09) "*Georgian Wine Export*" Retrieved from Ministry of Agiculture of Georgia, Available at: <http://georgianwine.gov.ge/eng+/new/8415>, Accessed on: 20 December 2016.

- OEC (2016, 11 09). "Georgia, Retrieved from The Observatory of Economic Complexity", Available at : http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/geo/#Trade_Balance, Accessed on: 20 December 2016.
- Putkaradze, Ramaz (2015), "Historical Determinands of The Economic Relations of Georgia & The European Union", *Języki publikacji*, 34(107).
- Ramiro, David (2012). "Georgia and the European Union from the Mediterranean Perspective", *Baltic Journal of European Studies*, 2(2), 81-98.
- AA, 280 (COUNCIL DECISION 06 16, 2014).
- AA(a), 282 (COUNCIL DECISION 06 16, 2014).
- Agenda(a) (2016, 03 19)," *Georgia's Trade with EU up 11% in January-April 2016*", Available at: <http://agenda.ge/news/58297/eng>, Accessed on: 11 November 2016.
- EC(a) (2015)," *EU Country Road Map for Engagement with Civil Society*", Brussels: European Commission.
- EC(b) (2016, 12 08)," *Remarks by Commissioner Avramopoulos at the Press Conference on the State of Play of Progress under the European Agenda on Migration and the Presentation of the Action plan on Travel Document Security*", Retrieved from European Commission, Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-4326_en.htm, Accessed on: 12 December 2016.